

AiA Art News-service

De Telegraaf

Verzamelaar op zoek naar de waarheid

Door WIERD DUK
Vandaag, 12:00 in BINNENLAND

Groter kon de schok nauwelijks zijn. Een topstuk uit de collectie van kunstverzamelaar Philip van den Hurk – een schilderij van de Russische grootmeester Kazimir Malevitsj – is mogelijk geschilderd door iemand anders. De geschatte waarde van vele tientallen miljoenen euro's verdampte daarmee in één klap grotendeels. 'Ik heb een paar uur getreurd. Maar nu denk ik: wat een geweldig avontuur is dit!'

Collectionneur Philip van den Hurk zoekt naar het antwoord op de vraag wie de kunstenaar is achter het belangrijkste schilderij uit zijn collectie.

© RIAS IMMINK

Hij lag op de bank naar de voetbalwedstrijd Liverpool-Porto te kijken toen collectioneur Philip van den Hurk (55) een appje kreeg dat z'n leven zou veranderen. Of hij dat opzienbarende artikel in een Britse krant had gelezen, vroeg een kunstvriend hem. Het stuk gaat over het belangrijkste en meest waardevolle schilderij uit Van den Hurks indrukwekkende kunstcollectie: het internationaal geroemde *Portret van Yakovleva* van de Russische avant-gardist Kazimir Malevitsj. Het is een afbeelding van een licht glimlachende, ironisch kijkende dame met een kleurig handtasje.

De mysterieuze kunstenares en volgeling van Malevitsj, Maria Dzjagoepova, die in de vergetelheid raakte.

Dit schilderij, dat een prominente plek bekleedt in een van de vertrekken van Van den Hurks statige huis tussen de bomen en vennen bij Waalre, is van zo'n grote artistieke en kunsthistorische waarde dat het Stedelijk Museum er ooit meer dan twintig miljoen euro voor wilde neertellen. Die deal ging uiteindelijk niet door.

Welnu, dat bewuste schilderij is, volgens de krant, niet van de hand van Malevitsj. Het zou zijn geschilderd door een van diens leerlingen, de 'vergeten' kunstenaars Maria Dzjagoepova, die in 1975 overleed. Een Moskouse kunsthistoricus had dit, na spuurwerk in de archieven, weten aan te tonen.

Op zo'n moment stort als kunstverzamelaar je wereld in. Niet alleen gaat mogelijk de artistieke waarde van het werk in rook op, tegelijkertijd vervluchtigen ook vele virtuele miljoenen euro's. Hoe reageer je dan? Van den Hurk, aan de thee in de ruime keuken, waar ook zijn partner Inge is aangeschoven: „Ik was in shock natuurlijk. Ik ben door die Britse journalist ook niet gebeld hierover. Mijn eerste reactie was: wie is die mafketel die een streep door mijn rekening haalt? Maar het heeft geen zin om te treuren. Het is zoals het is. Na een paar uur dacht ik: wat een geweldig avontuur is dit. Wie is die schilderes, die Dzjagoepova? En wat betekent dit voor ander werk van Malevitsj? Is dat dan ook door zijn leerlingen gemaakt? Ik wil nu ook alles weten.”

Picasso

Voor een goed begrip: Kazimir Malevitsj, die leefde en werkte ten tijde van de Russische revolutie, is een gigant van de moderne kunst; niet minder dan een Russische Picasso of Matisse. Zijn suprematistische werk, waarvan het Zwart Vierkant uit 1913 het beroemdste voorbeeld is, werd door het Sovjet-regime als 'entartet' verboden. Malevitsj en een groot aantal leden van diens kunstbende, onder wie ook veel zeer getalenteerde vrouwelijke kunstenaars, stierven uiteindelijk onder het wrede juk van Stalin, veelal geïsoleerd en in armoede. Hun schilderijen, installaties, textiel- en decorontwerpen raakten in de vergetelheid. Maar sinds decennia alweer wordt hun werk gezien als baanbrekend. Met de abstracte - en later weer figuratieve - schilderijen van Malevitsj, de meester *himself*, als de absolute iconen van deze avant-garde.

Kazimir Malevitsj, de 'Russische Picasso', aan het einde van zijn leven. De avant-gardist, die door Stalin werd tegengewerkt, stierf in 1935.

© FOTO HOLLANDSE HOOGTE

Een echte 'Malevitsj' te bezitten, in dit geval een portret uit diens 'late' figuratieve periode, is dus voor iedere kunstliefhebber een droom. Die dreigt nu voor Van den Hurk uiteen te spatten? Nou, dat valt wel mee, zegt de flamboyante collectionneur, die rijk werd met een eigen bedrijf in de financiële wereld en 'met pensioen' is. „Eerst wil ik weten of het wel klopt wat die Russische kunstonderzoeker allemaal beweert. Want beseft wel: alle grote kenners van zijn oeuvre, en dat zijn er niet zoveel, beschouwen dit portret als een authentieke Malevitsj.”

Wat beweert de Russische onderzoeker, de gepensioneerde Moskouse psychiater en kunstdetective Andrej Vasiljev? Tijdens een befaamde overzichtsexpositie van Malevitsj' werk in Moskou, in 2017, herkende hij het portret van Elizaveta Yakovleva - dat Van den Hurk voor de gelegenheid had afgestaan - als een schilderij van een 'onbekende kunstenaar' dat hem in de jaren 80 was aangeboden. Hij kreeg argwaan, dook in de archieven en vond daar een lijst met schilderijen van Maria Dzjagoepova, die ooit door de Sovjet-autoriteiten in beslag waren genomen. Onder nummer 434208 had een ijverige ambtenaar het doek *Portret van Yakovleva* geregistreerd. Dit nummer zou nog altijd op de achterkant staan van het schilderij.

„Daar staat inderdaad een nummer”, zegt Philip van den Hurk, „maar ik weet niet of ze overeenkomen. Ik vermoed van wel, alleen kan ik het niet checken want het schilderij is verzegeld aan de achterzijde. Maar ook al zouden de nummers gelijk zijn, het kan toch zijn dat die ambtenaar allerlei kunst innam, waaronder ook werk van Malevitsj dat mogelijk in bezit was van Dzjagoepova? En dat het hem verder niet uitmaakte wie de maker was? Voor die Sovjet-ambtenaren hadden die schilderijen immers geen artistieke waarde. Voor hen waren het slechts nummers.”

Koude rillingen

Saillant detail: schilderes Maria Dzjagoepova – op foto's oogt zij als een klassieke Russische schoonheid – blijkt de partner te zijn geweest van Elizaveta Yakovleva. Dit gegeven prikkelt de fantasie van Van den Hurk: „Misschien dat de ogen van Yakovleva daarom zo schitteren? Omdat ze door haar minnares werd geportretteerd?”

De 'kunstenmaker' zoals Van den Hurk zichzelf graag noemt ('Verzamelaar vind ik zo banaal klinken') sluit kortom niets uit. „Ik sta hier volledig open in. Ik ben vooral heel nieuwsgierig.” Hij wordt enigszins gesteund door het besef dat de vrouwelijke kunstenaars van de Russische avant-garde – Popova, Gontsjarova, Exter, Rozanova om er enkele te noemen – bijna net zo gerenommeerd zijn als Malevitsj en hun werk bijna zo kostbaar. „Het gaat hier dus sowieso om iemand met een uitzonderlijk talent. Als het om een vervalsing zou gaan, was het einde verhaal geweest.”

Fascinerend is de veronderstelling dat het oeuvre van Maria Dzjagoepova en verwijzingen naar haar artistieke prestaties bewust uit de annalen zouden zijn geschrapt. Eventueel om haar schilderijen later als 'werk van Malevitsj' aan de man te brengen? Dit laatste lukte dan in elk geval met het portret van Yakovleva, dat Van den Hurk in de jaren 90 kreeg aangeboden. „Via via, het is een kleine wereld waarin iedereen elkaar kent.”

Hij kocht het voor twee miljoen gulden. „Direct nadat ik mijn bedrijf had verkocht. Puur omdat ik het een fantastisch schilderij vond.” Zijn partner krijgt nu nog koude rillingen van dat besluit. „Ja, zij was er erg op tegen”, lacht Van den Hurk.

Geld

Het doek was in de jaren 70 van de vorige eeuw in de Sovjet-Unie nog voor 14 roebel en 40 kopeken – een schijntje – van de hand gegaan.

Voor het eerst werd het internationaal afgebeeld in de jaren 90, in een internationaal kunsttijdschrift. Toen Van den Hurk het doek aanschafte stond de typerende handtekening van Malevitsj op de achterkant. „Een K en een M, met ertussenin een zwart vierkant.”

Een kunst-thriller wordt de zoektocht naar de ware toedracht, volgens Van den Hurk. Hij verheugt zich erop. „Mijn vriend, kunsthandelaar Paul van Esch, die me op dat bewuste artikel attendeerde, schreef mij al snel: dit opent perspectief. Ik dacht eerst: Paul, je bent een lul, maar later besepte ik: inderdaad, hij heeft gelijk. We moeten iets vinden op basis waarvan we met zekerheid kunnen zeggen: dit is inderdaad een Dzjagoepova. Nu al beweren: oh, oh het Stedelijk heeft mogelijk meer dan 20 miljoen euro willen verbrassen aan een nep-Malevitsj, dat gaat nog te ver.”

Hoe hij het onderzoek gaat aanpakken kan de excentrieke Van den Hurk, die als 'vogelaar' de wereld over reist, nog niet zeggen. „Maar ik ga er sowieso een gespecialiseerd iemand op zetten.”

Dan vergen andere voorwerpen alweer zijn aandacht, lopend door zijn huis, vol met moderne kunstwerken. De prachtige Gibson gitaar bijvoorbeeld, pal naast de muur met de Malevitsj - of is het toch een Dzjagoepova? Of de Mercedes terreinwagen, die buiten onder de bomen staat te glanzen. Lachend: „Voor zo'n benzineslurper betaal je een extreem bedrag aan belasting, dus doe je veel voor het milieu.”

Van den Hurk houdt van mooie dingen, zoveel is zeker, en de waarde van geld lijkt in zijn geprivilegieerde positie relatief. „Ach, zo'n schilderij van Malevitsj is alleen virtueel veel waard. Het is maar wat een gek ervoor geeft. Uiteindelijk levert het je geen rente op.”